

Qənbərova Şəhla Əliheydər qızı
F.B.KÖÇƏRLİ İRSİNİN BIBLIOQRAFİK İNFORMASIYA TƏMİNATININ
MÜASİR VƏZİYYƏTİ

Firidun bəy Köçərli irsinin biblioqrafiyasının inkişafı məsələlərindən bəhs olunarkən birinci növbədə ölkənin sosial-iqtisadi həyatında baş verən dəyişikliklər və bunun ümumilikdə sənəd kommunikasiyaları sistemində vasitəçi olan sosial institutlara, o cümlədən biblioqrafik fəaliyyətə təsirini müəyyənləşdirmək lazım gəlir. Sənəd kommunikasiyaları sistemində vasitəçilik funksiyasını yerinə yetirən bütün əsas sosial institutlarda aşağıda qeyd olunan iki səviyyəni fərqləndirmək olar: birinci bilavasitə sənədlə bağlı səviyyədir və bu səviyyədə sənədlər mühafizə olunur, istifadəçilərə çatdırılır. İkincisi isə birinci ilə müqayisədə köməkçi, yəni biblioqrafik səviyyədir. Bu səviyyədə sənədlər mühafizə olunur və istifadəçilərə çatdırılır. (5, s.91) Bu köməkçi səviyyə və ya kontur sənəd kommunikasiyaları sistemində ictimai təcrübənin biblioqrafik fəaliyyət deyilən geniş fəaliyyət sahəsini yaradır.

Biblioqrafik fəaliyyətin təşkilində, inkişafında və yayılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən mərkəzlərdən biri kitabxanalardır. Firidun bəy Köçərli irsinə dair biblioqrafik informasiya mənbələrinin yaradılmasında, yayılmasında və bir sistem kimi formalaşmasında məhz kitabxanalar mühüm yer tutur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin "Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında" 20 aprel 2007-ci il tarixli sərəncamında Milli kitabxanalarımızın nailiyyətləri haqqında bəhs olunaraq deyilir: "Müasir Azərbaycan cəmiyyətinin informasiya təminatının həyata keçirilməsində ölkə kitabxanalarının tutduğu mühüm yer mədəniyyətin bu sahəsində informasiya cəmiyyətinin tələblərinə uyğun olaraq müasir texnologiyanın tətbiqini zəruri edir". (2) Ölkənin sosial-iqtisadi, mədəni inkişafında kitabxanaların, onların biblioqrafik fəaliyyətlərinin əhəmiyyəti getdikcə artır. İndi ölkədə böyüklüyündən, kiçikliyindən asılı olmayaraq elə kitabxana yoxdur ki, orada biblioqrafik iş aparılmasın və ya biblioqrafiyadan istifadə olunmasın. Kitabxanalar sözün əsl mənasında biblioqrafik fəaliyyətin təşkilatı mərkəzləri olmaqla yanaşı, həm də biblioqrafik informasiyanın yayılması kanallarından biridir. (5, s.91) Kitabxanaların fəaliyyətində səmərəliliyin artırılmasında biblioqrafik informasiyanın əhəmiyyəti isə danılmazdır.

Firidun bəy Köçərli irsinə dair biblioqrafik informasiya ümumi informasiya sistemində ikinci hesab edilən informasiya kimi mühüm yer tutur və sənəd-kommunikasiyaları sistemində vasitəçilik edən sosial institutlarla bir sırada durur. Bu vasitəçilər həmin sistemin optimal inkişafını təmin etməkdən, sənədlərlə informasiya istifadəçiləri arasında tarixən mövcud olan və formalaşan müxtəlif qrup ziddiyyətləri aradan qaldırmaqdan və uyğunluqları həyata keçirməkdən ibarət olan funksiyasını yerinə yetirir. Onların hər biri bu funksiyayı özlərinəməxsus üsullarla, vasitələrlə həyata keçirirlər. Biblioqrafik informasiya biblioqrafik fəaliyyətin sənəd kommunikasiyaları sistemində vasitəçiliyin müxtəlif mövcudluq formalarına malik olan əsas üsul və vasitədir.

Müxtəlif formalarda olan biblioqrafik informasiya mənbələri sənədlərin özlərini deyil, onların eyniləşdirilmiş və axtarışları üçün kifayət edən standart modellərini əks etdirir. İlk hesab edilən sənədlərin özlərini deyil onların haqqında biblioqrafik hesab edilən informasiyanı cəmiyyət üzvlərinə çatdırır. (6, s.97)

Biblioqrafik informasiyanın sənəd kommunikasiyaları sistemində bir vasitəçi kimi səciyyəvi xüsusiyyətini müəyyənləşdirən və başqa vasitəçilərdən fərqləndirən başlıca əlamətləri formalaşdırmaq üçün lazımı zəmin yaranmışdır. Biblioqrafiyanın vasitəçiliyinin əsas xüsusiyyəti, biblioqrafik informasiyanın mahiyyəti ilə müəyyənləşir. Onun həm kataloq, həm də başqa formalarına aid olan köklü səciyyəvi cəhəti ondan ibarətdir ki, o, tələbatçılara sənədlərin özlərini deyil, onların haqqında informasiyanı çatdırır. Bu, sənəd-kommunikasiyaları sistemində baş verən bütün çətinlikləri və təsədüfləri aradan qaldırmaq üçün müəyyən qaydada yaradılan məqsədyönlü informasiyadır. biblioqrafik informasiyadan ayrılıqda və sənədlərin özlərindən asılı olmayaraq istifadə etmək mümkündür. Belə informasiya insanın biblioqrafik fəaliyyəti əsasında yaranıb. Deməli, insanın sənəd haqqında məlumat almaq və sənədlərlə informasiya tələbatçıları arasındakı uyğunluğun həyata keçirilməsinə təsir etmək məqsədilə onları müəyyən qaydaya salmaq sahəsindəki işi hər bir biblioqrafik fəaliyyətin tarixən məntiqi əsasıdır. Sosial informasiyanın xüsusi növü olan biblioqrafik informasiyanın sənəd-kommunikasiyaları sistemində ikinci, yəni köməkçi mövqedə durması da məhz bununla əlaqədardır. (7, s.18)

Firidun bəy Köçərli irsinə dair biblioqrafik informasiyanın cəmiyyətdə başlıca mövcudluq forması, onun yayılmasında və istifadəsində əsas vasitə biblioqrafik vəsaitdir. "Biblioqrafik təsvirlərin mütəşəkkil toplusunu əks etdirən və beləliklə biblioqrafik informasiyanın cəmiyyət üzvləri tərəfindən səmərəli istifadə olunmasını təmin edən formaya "biblioqrafik vəsait" adı verilir. Biblioqrafik qeyd və ya onun əsas hissəsi olan biblioqrafik təsvir isə biblioqrafik vəsaitin əsas ünsürüdür. (7, s.22)

Firidun bəy Köçərli irsinə dair biblioqrafik vəsaitlərin aşağıdakı növləri fərqləndirilir:

1. Ümumi xarakterli biblioqrafik vəsaitlər;
2. Tövsiyə xarakterli biblioqrafik vəsaitlər;
3. Şəxsi biblioqrafik göstəricilər.
4. Firidun bəy Köçərli irsinə dair ümumi xarakterli biblioqrafik mənbə

"Azərbaycan kitabı" biblioqrafik göstərici hesab olunur. 1959-cu ildə Azərbaycan SSR Mədəniyyət Nazirliyi "Azərbaycan kitabı" göstəricisi haqqında əsasnamə təsdiq edir və bu əsasnaməyə görə Azərbaycan kitabının ümumi retrospektiv göstəricisi 3 cildə nəzərdə tutulur. (12, s. 127) Birinci cildə 1920-ci ilə qədər nəşr olunan kitablar daxil edilməli, ikinci cild 1920-1940-cı illəri, üçüncü cild isə 1940-1960-cı illəri əhatə etməli idi. Sonra isə hər beşillik üçün yerli çap məhsullarının qeydini əks etdirən əlavə buraxılışların çap olunması nəzərdə tutulurdu. 1963-cü ildə

Ə.Y.Əliyev tərəfindən tərtib olunmuş "Azərbaycan kitabı"nın birinci cildi çapdan çıxdı. (2, s.1) 1780-1920-ci illərdə çap olunmuş 1329 adda kitab haqqında məlumat verən bu göstəricinin tərtibində iki meyar əsas götürülmüşdür: 1. Azərbaycanlı müəlliflərin əsərləri. Bu halda onların yaşadıkları yerdən, hansı dildə yazdıqlarından və harada nəşr olunmasından asılı olmayaraq bütün əsərləri göstəriciyə daxil edilmişdir. 2. Dil əlaməti, yəni müəlliflərin milliyyətindən, əsərlərinin nəşr yerindən asılı olmayaraq, Azərbaycan dilində olan bütün kitablar.

İkinci belə bibliografik göstərici 1982-ci ildə çapdan çıxmışdır (3, s.1). Bibliografik göstəricidə 1920-1940-cı illərdə çapdan çıxmış Azərbaycan kitabları daxil edilmişdir. I kitabda ancaq humanitar elmlərə aid kitablar öz əksini tapmışdır. Bibliografik göstəricidə 1920-1940-cı illərdə Azərbaycanda və keçmiş SSRİ respublikasında Azərbaycan dilində çıxmış humanitar profilli ədəbiyyat əks olunmuşdur. "Azərbaycan kitabı"nın II cildinin I kitabı dövlət bibliografiya orqanlarında tətbiq edilən təsnifat prinsipi əsasında təsnifləşdirilmişdir.

"Azərbaycan kitabı" adlı repertuar tipli bibliografik göstəricisi Firidun bəy Köçərli irsinin öyrənilməsi cəhətdən mühüm bibliografik informasiya mənbələrindən biridir. Belə ki, göstəricinin birinci cildində 43-cü səhifədə 296 sayılı bibliografik təsvir Firidun bəy Köçərlinin M.Əfəndizadə ilə birgə qələmə aldığı və 1903-cü ildə nəşr olunan "Əfzəl duala, əhkami-şəriyyə və tarixi-müqəddəs. Müsəlmanlardan ötrü türk dilində rus tərcüməsi ilə ikinci nəşri" nə aiddir. Bundan əlavə həmin səhifədə 297 sayılı ədəbiyyat ədibin 1903-cü ildə işıq üzü görmüş "Azərbaycan tatarlarının ədəbiyyatı" adlı nəşridir. (2, s.43) Cildin 88-ci səhifəsində ədibin fotosu öz əksini tapmışdır. (2, s.88) Eyni zamanda cildin 92-ci səhifəsində 648 sayılı bibliografik təsvir ədibin 1911-ci ildə çap etdirdiyi "MİRZƏ FƏTƏLİ AXUNDOV HƏSƏTLƏRİNİN TƏVƏLLÜDÜNDƏN YÜZ İL MÜRUR ETMƏK MÜNƏSİBƏTİLƏ YAZILMIŞ RISALEYİ-YADİGERANƏDİR" nəşrinə məxsusdur. (2, s.92) 104-cü səhifədə verilmiş 744 sayılı bibliografik təsvir 1912-ci ildə nəşr olunmuş və uzun müddət təhsil müəssisələrində dərslik kimi istifadə olunan və ədəbin ölmündən sonra 3 dəfə təkrar nəşr olunan "Balalara hədiyyə" kitabına aiddir. (2, s.104)

Firidun bəy Köçərli irsinə dair tövsiyə xarakterli bibliografik vəsaitlər metodiki məsləhət və tövsiyələrlə əlaqədar mövzular üzrə sənədlər və bibliografik mənbələr haqqında məlumat verən ədəbiyyatdır. Metodiki məsləhət birdəfəlik sorğunun yerinə yetirilməsi üçün lazımi məsləhəti əks etdirən və məlumat almaq yollarını göstərən cavabdır. Bəzi hallarda metodik məsləhət oxucunu fəallığa, bibliografik müstəqilliyə həvəsləndirmək, istiqamətləndirmək, oxucunu soruq-bibliografiya xidməti qaydasına alışdırmaq mahiyyətini daşıyır. Firidun bəy Köçərli irsinə dair metodiki vəsaitlər ədibin adını daşıyan F.B.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası tərəfindən 2013-cü ildə hazırlanmış "İlk folklor antologiyasının banisi" və 2018-ci ildə hazırlanmış "Azərbaycan folklorunun vurğunu Firidun bəy Köçərli" adlı vəsaitlər daxildir.

Firidun bəy Köçərlinin 150 illiyinə həsr olunmuş "İlk folklor antologiyasının banisi" adlı və metodiki məktub xarakterli vəsaitin tərtibçi-müəllifi Respublika Uşaq Kitabxanasının baş kitabxanaçısı Ruhiyə Məmmədli, redaktoru isə kitabxananın direktoru Fizurə Quliyevadır. Metodiki vəsaitin "Müəllifdən" adlı hissəsində göstərilir ki, "Firidun bəy Köçərli ən müqəddər, ən sevgili ədiblərdən biridir. Onu böyüklü, kiçikli hamı sevir. Mütəxəssislərin də təsdiqlədikləri kimi, folklorşünaslığın yaranması şifahi xalq ədəbiyyatının toplanması, sistemləşdirilib nəşr olunmasında Firidun bəy Köçərlinin böyük xidmətləri olmuşdur. Bu şəxs ədəbiyyat tarixini yazmaq üçün bütün keçmişini dirilti, şairləri ulvi ruhlarını canlandırdı. F.Köçərli Azərbaycanın tanınmış ədəbiyyatşünası, pedaqoq və publisistidir." (9, s.2-3)

"Müəllifdən" adlı hissədən sonra metodiki vəsaitdə "Həyat və yaradıcılığı" və "Yubiley təbirlərinin keçirilməsi" adlı əsas hissələr verilmişdir. "Həyat və yaradıcılığı" adlı birinci hissədə F.B. Köçərlinin həyatı və yaradıcılığı haqqında geniş məlumat verilmişdir. "Yubiley təbirlərinin keçirilməsi" adlanan ikinci hissədə isə ədibin 150 illik yubileyi ilə bağlı Uşaq Kitabxanalarının metodiki mərkəzi funksiyasını yerinə yetirən Respublika Uşaq Kitabxanasının məsləhətləri öz əksini tapmışdır. Burada göstərilir ki, "F.Köçərlinin 150 illik yubileyi münasibəti ilə "Köçərli lektoriya həftəsi"nin keçirilməsi yaxşı olar. Bu tədbirdə az yaşlı, orta yaşlı, yuxarı sinif şagirdləri, ali təhsil müəssisələrinin müəllim və şagird kollektivi iştirak edə bilərlər." (9, s.11)

Vəsaitdə həmçinin göstərilir ki, "Köçərli lektoriya həftəsi"nin təşkilində kitab sərəgisinin təşkili vacibdir. Sərgidə F.Köçərlinin indiyə qədər çap olunmuş kitabları, onun haqqında şair və yazıçıların yazdığı əsərlər ilə yanaşı, dövrü mətbuatda da yer alan materialların nümayişi nəzərdə tutulmuşdur." Metodiki vəsaitdə "Firidun bəy Köçərli - 150", "Ədəbiyyatımızda yaşayan həyat", "Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklor tədqiqatçısı", "Yorulmaz maarifçi Firidun bəy Köçərli", "Tariximizin fəxri: F.Köçərli", "İlk folklor antologiyasının banisi", "Böyük maarifpərvər: F.Köçərli" və s. Sərgilərinin keçirilməsi ilə məsləhətlər yer almışdır." (9, s.11) Vəsaitin üstün cəhətlərindən biri burada F.B. Köçərliyə həsr olunacaq sərgilərin strukturu haqqında informasiyanı əks etdirən nümunələrin verilməsidir. Metodiki vəsait "İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı" adlı yekun bölmə ilə bitir.

Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi münasibətilə mərkəzi kitabxanaların uşaq şöbələri, MKS-nin şəhər, qəsəbə, kənd kitabxana filialları üçün hazırlanmış "Azərbaycan folklorunun vurğunu Firidun bəy Köçərli" metodik vəsaiti Ruhiyə Məmmədli və Sevil Əhmədova tərəfindən tərtib edilib. Vəsaitin redaktoru Könül Ağazadə, buraxılışa məsul Şəhla Qənbərova. (4, s.2)

Vəsait "Tərtibçidən" adlı hissə ilə başlayır. Burada qeyd olunur ki, "Firidun bəy Köçərli Azərbaycanın tanınmış ədəbiyyatşünası, pedaqoq və publisistidir... Firidun bəy Köçərli uşaq dünyası nəsr sahəsində səmərəli xidmət göstərən ədiblərimizdən biridir. Onun yaratdığı əsərlərə həmişə ehtiyac vardır. (4, s.3)

Vəsaitin "Həyatı və yaradıcılığı" və "Yubiley təbirlərinin keçirilməsi" adlanan əsas hissələri müvafiq olaraq ədibin həyat və yaradıcılığına və yubiley təbirlərinin keçirilməsi ilə bağlı Respublika Uşaq Kitabxanasının hazırladığı

təlimatlar əks olunub. (4, s.14)

Bundan başqa vəsaitdə ədibin yubileyi ilə bağlı "Yorulmaz maarifçi Firidun bəy Köçərli", "Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklor tədqiqatçısı", "Azadlıq aşığı", "İlk folklor antologiyasının banisi", "Firidun bəy Köçərli - 155", "Tariximizin fəxri: F. Köçərli", "Ədəbiyyatımızda yaşayan həyat", "Urəyi atəşli bir müəllim", "Alimlərin alimi", "Görkəmli ziyalı Firidun bəy Köçərli", "Böyük maarifpərvər Firidun bəy Köçərli", "İlk folklor antologiyasının nəşri", "Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklor tədqiqatçısı", "Azərbaycan folklorunun vurğunu Firidun bəy Köçərli", "Firidun bəy Köçərli və türk dünyası", "Ədəbiyyat tarixçiliyinin atası", "Ədəbiyyat tarixçiliyi elminin banisi", "Elm və irfan sahibi", "Böyük maarifpərvər: Firidun bəy Köçərli", "Görkəmli ədəbiyyatşünas alim" və s. bu kimi kitab sərgilərinin keçirilməsi məsləhət görülür. (4, s.45)

Firidun bəy Köçərlinin irsinə dair bibliografik informasiyanı əks etdirən hər iki metodiki vəsait ədibin irsinin öyrənilməsi baxımından önəmli mənbə hesab edilir. Birinci vəsaitdə ədib folklor antologiyasının banisi kimi verilsə, artıq ikinci vəsaitdə Azərbaycan folklorunun vurğunu kimi təqdim edilir. Vəsaitlərin ümumi quruluşunda elə də ciddi fərqlər yoxdur.

Firidun bəy Köçərli irsinin özündə əks etdirən metodik vəsaitlərdən biri də Sumqayıt şəhər Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana sistemi S.Vurğun adına Mərkəzi Kitabxana tərəfindən Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi münasibətilə hazırlanan vəsait 2013-cü ildə Sumqayıt şəhərində işıq üzü görmüşdür. Vəsaitdə Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, həyat və yaradıcılığı, Firidun bəy Köçərlinin həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri, Ədəbiyyat və Mədəniyyət xadimlərinin, qələm dostlarının yazıçı, alim haqqında fikirləri, Firidun bəy Köçərlinin yaradıcılığının kitabxanalarda təbliği metodikası öz əksini tapmışdır.

Metodiki vəsaitdə Firidun bəy Köçərli irsi məzmununa görə qruplaşdırılmışdır. Belə ki, ədibin məqalələri "Ruhaniyənin tənqidinə həsr olunmuş" ("Məişətimizə dair", "Ehtiyac", "Müxtəsər cavab", "Həyata dəvət"), "Qadın probleminə həsr olunmuş" ("Həqiqi gözəllik və hərəkətsiz nisfimiz", "Xanımlarımız", "İslamın qadına münasibəti", "Keçmişdə müsəlman qadını", "Müsəlman qadını hal-hazırda"), "Publisistikasında maarif məsələləri" ("A. O. Çernyayevskinin xatirəsi"(1895), "Müsəlman müəllimlərinin hümməti"(1903)), "Məişətimizə dair" ("Yarımqıqlarımız" (1906), "Bir müəllimin biza cavabı" (1906), "El üçün ağlayan gözsüz qalar" (1906), "Müəllimlərimiz və onların həli"(1906), "Almanların təlim və tərbiyəsi" (1915), "Xalq müəllimi Məmməd Qarayevin xatirəsi" (1913), "Sultan Məcid Qənizadə" (1912), "A. O. Çernyayevski" (1914), "Dost və müəllim H.O. Lomourinin xatirəsi") adlı ümumi başlıqlar altında qruplaşdırılmışdır. Vəsaitdə eləcə də ədəbiyyat dərslik ("Uşaq bağçası", "Uşaq çəşməyi", "Vəsirətül-ətfal", "Birinci il", "İkinci il", "Yeni məktəb", "Nəsihətül-ətfal", "Ana dili"), oxu kitabı ("Tülkü və Çaçqaqbəy", "Hədiyyeyi-ətfal", "Qafqaz islahatı") olmaqla tiplərə görə qruplaşdırılmışdır. (4, s.7-8)

Metodiki vəsaitdə görkəmli şəxslərin Firidun bəy Köçərli haqqında fikirləri ayrıca bölmə daxilində verilmişdir. Vəsaitdə ədibin həyat və yaradıcılığı haqqında tarixi faktlar xronoloji ardıcılıqla qruplaşdırılmışdır. Həmçinin Firidun bəy Köçərlinin publisistikası haqqında ətraflı məlumat verilmişdir.

Metodik vəsaitdə göstərilir ki, Firidun bəy Köçərli yaradıcılığının təbliği məqsədilə müxtəlif mövzuda tədbirlər keçirmək olar. Bu tədbirlərdən F.B. Köçərli irsinin təbliği məqsədilə sual-cavab gecələri, kitab müzakirəsi, şifahi məlumatlandırma, kitab sərgiləri, ədəbi-bədii gecə keçirmək olar. İlk növbədə fondada olan kitablardan istifadə edərək sərgi qurmaq lazımdır.

Yazıçının yaradıcılığını uşaq kitabxanalarında təbliğ etmək məqsədilə "Bala dili" kitabı əsasında səhərcik təşkil etmək olar. Ədəbiyyatın təbliği geniş yayılmış ədəbi-bədii gecələr vasitəsilə də həyata keçirilir. Ədəbi-bədii gecələr tanınmış şair və yazıçılardan birinin yaradıcılığına, habelə bir və ya bir neçə ədəbi əsərə həsr oluna bilər. Keçiriləcək ədəbi-bədii gecələrin başlıqları müxtəlif cür ola bilər. Məsələn: "Yazıçı, publisist", "Qüdrətli ədəbiyyatşünas, folklorşünas, tədqiqatçı", "Ana dilinin sağlığını qoruyanlardan biri" "Nəzəriyyəçi pedaqoq" və s. (4, s.15)

N.Axunzadə tərtib edilən vəsaitin elmi redaktoru P.Qasımovadır.

Bibliografik göstəricilər bibliografik nəşrlərin tərkib hissəsidir. Bibliografik göstəricilər-mürəkkəb quruluşlu və köməkçi aparata malik olan bibliografik vəsaitlərdir. İctimai istiqamətinə görə fərqləndirilən bibliografik göstəricilərdən biri tövsiyə göstəriciləridir. Tövsiyə göstəriciləri təhsilə, şəxsi təhsilə, tərbiyə və təbliğat işinə kömək edir. Tövsiyə göstəricilərinin praktiki əhəmiyyəti isə tələbətçilərə kitab üzərində müstəqil işləməyə, ədəbiyyatın mənbələrini müəyyən etməyə, yaxşı əsərlərin seçilməsinə, tələbətçilərin əhəmiyyətli nəşrlər haqqında bibliografik məlumatın öyrənilməsinə kömək etməkdən ibarətdir.

F.B.Köçərli öz yaradıcılığında uşaq mövzularına xüsusi yer ayırmışdır. Bu baxımdan "Balalara hədiyyə" adlı kitabı onun tərəfindən uşaqlara həsr edilmişdir. Bu mənada uşaqları Firidun bəy Köçərlinin yaradıcılığı ilə yaxından tanış etmək üçün kitabxananın məlumat bibliografiya şöbəsi tərəfindən "Azərbaycan maarifinin fədaisi" adlı tövsiyə göstəricisi tərtib edilmişdir. 2003-cü ildə nəşr olunan bu göstərici aşağıdakı bölmələrdən ibarətdir.

- 1.Köçərli və Azərbaycan ədəbiyyatı
- 2.Köçərli və Azərbaycan maarifi
- 3.Köçərli və uşaq ədəbiyyatı

Bölmələr daxilində materiallar əlifba prinsipi əsasında Azərbaycan dilində əks olunmuşdur. F.B.Köçərlinin həyat və yaradıcılığı haqqında ətraflı məlumat əldə etmək üçün bu vəsait bibliografik informasiya mənbəyi kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.(10, s.73-74)

Firidun bəy Köçərli irsinə dair bibliografik informasiyanı özündə əks etdirən bibliografik informasiya mənbələrinə ədibə həsr edilmiş şəxsi bibliografik göstəricilər daxildir. Belə bibliografik göstəricilərə “Firidun bəy Köçərli: bibliografiya” adlanan bibliografik göstəricini misal göstərmək olar. L.Qafarova və N.Tahirova tərəfindən tərtib edilən vəsait 2014-cü ildə G.Səfəraliyevanın redaktorluğu ilə nəşr edilmişdir. Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyatşünas alimi, tanınmış maarifpərvər, ictimai xadim, publisist-yazıçı, tənqidçi və tərcüməçi Firidun bəy Əhmədağa oğlu Köçərlinin həyat və fəaliyyətinin bütün dövrlərini əhatə edən bibliografiya iki hissədən ibarətdir. I hissədə F.Köçərlinin əsərləri; II hissə isə onun haqqında olan materiallar toplanmışdır. Kitab ədəbiyyatşünas alimlər, tədqiqatçılar, kitabxanaçı-bibliograflar və geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuşdur. (8, s.2)

Bibliografik göstərici Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə başlayır.

Şəhla Qəmbərovanın müəllifi olduğu F.B.Köçərli haqqında ümumi məlumat verilmiş müqəddimədə göstərilir ki, “Azərbaycan ədəbiyyatı”nın müəllifi Firidun bəy Köçərli öz xalqının bəşər mədəniyyəti xəzinəsinə verdiyi inciləri sərraf kimi tapıb qiymətləndirməyi bacarmış, Azərbaycan ədəbiyyatının böyük ideallarla, sağlam və yüksək hisslərlə zəngin olduğunu ifixarla təhlil və sübut etmişdir. .. Firidun bəy Köçərli ədəbi şəxsiyyətlər, bədii əsərlər, dərslik və tərcümələr haqqında, süllh və xalqlar dostluğu, qadın azadlığı, habelə məişət mövzularında onlarla maraqlı, aktual məqalələri ilə dövrünün ən fəal publisistlərindən biri olmuşdur. Firidun bəy belə bir həqiqəti təsdiqləyirdi ki, “bir qövm və tayfa elmsiz və mərifətsiz olsa, bir o qədər ədəbiyyatı zəif və bıməzmun olacaqdır... Bu böyük şəxsiyyət M.F.Axundzadə və M.Şahxatinskiydən sonra Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafı naminə əlifba islahatı aparılması yolunda çalışan xadimlərdəndir... (8, s.5-6)

Bibliografik göstəricidə müqəddimədən sonra “Firidun bəy Köçərli” adlanan ön söz verilmişdir. Ön sözün müəllifi professor Zaman Əsgərliyədir. Burada ədibin həyat və yaradıcılığı haqqında geniş məlumat verilmişdir. Professor Zaman Əsgərli göstərir ki, “Bütün şüurlu həyatı boyu mətbuatla sıx əlaqədə olan Firidun bəyin yüzlərcə məqaləsi hələ öz sağlığında Bakı, Tiflis, Bağçasaray və Peterburqda çıxan qəzetlərdə nəşr olunmuş, bir neçə kitabı işıq üzünə görmüşdür. Ədibin ölümündən sonra onun xatirəsini əziz tutan Azərbaycan xalqı və dövləti müxtəlif illərdə F.Köçərlinin kitablarını nəşr etmiş, haqqında çoxlu məqalə, kitab, dissertasiya yazılmışdır. Tərtibçi-ədbin adını daşıyan Respublika Uşaq kitabxanasının şöbə müdiri Nazilə Tahirova böyük zəhmət bahasına bu əsərlərin hamısını nəzərdən keçirərək, onların çap olunduğu mətbuat orqanı, nəşriyyat, tarix, həmçinin F.Köçərli haqqında yazan müəlliflərin adı, soyadı, əsərlərinin adı, çap olunduğu yer, tarix haqqında konkret məlumat verən səliqəli bibliografiya hazırlamışdır. Bibliografiyada Firidun bəy Köçərlinin həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri göstərilmiş, onun əsərlərinin və haqqında yazılan əsərlərin xronoloji ardıcılıqla siyahısı verilmişdir. Bibliografiya elmi işçilər və doktorantlar üçün qiymətli bir məxəzdir. Ondan Firidun bəy Köçərlinin həyat və fəaliyyəti ilə maraqlanan bütün oxucular istifadə edə bilərlər.” (8, s.34)

Bibliografik göstəricinin “Firidun bəy Köçərlinin müdrik deyimləri” adlanan növbəti bölmədə ədibin müəllimlik peşəsi ilə bağlı, Azərbaycan ədəbiyyatı ilə, dili ilə bağlı, Azərbaycanın görkəmli ədəbiyyat nümayəndələri ilə bağlı, o cümlədən M.Ə. Sabir, M.F. Axundov, M.P.Vaqif, Q.B. Zakir və eyni zamanda rus yazıçıları, Qoqol və Puşkin haqqında fikirləri öz əksini tapmışdır. F.B.Köçərlinin dil haqqında fikirlərinə istinad edərsək görərik ki, ədib “...Biz dilimizi bilmirik və bunda təqsir bizdədir, dilimizdə deyil. Fars və ərəbə meyil və rəğbətımız o qədər çox olubdur ki, öz dilimizdə olan sözləri atıb əvəzinə əcnəbi dillərin qəliz ibarələrini və sözlərini götürmüşük və götürdüyümüz sözləri və ibarələri öz dilimizin şivəsinə uydurmayıb eyni halı ilə dilimizə qarışdırmışıq və nəqabil pinəçilər kimi əlimizə hər nə düşübsə, paltarımıza yamamışıq... Bizim qəzetlərdə çap olunan məqalələr, teleqram tərcümələri, hətta elanlar o qədər dolaşmış və çətin dildə yazılır ki, oxuyanlar başa düşməyir və başa düşmədikləri halda qəzetə oxumaqdan rəğbətli kəsilir... Dilin şivəsinə itimək və üslubunu pozmaq böyük fəsaddır... Mərhum Həsənbəy Məlikovun “Əkinçi” qəzetinin nömrələri əlinizə düşsə, oxuyub bu mətləbin barəsində bir az fikir eləyin.” (8, s.39) deməklə milli mənliliyinə hörmət edən hər kəsi oyanmağa dəvət edir.

Göstəricinin növbəti bölməsi “Görkəmli şəxsiyyətlər Firidun bəy Köçərli haqqında” adlanır. Bu bölmədə ədib haqqında fikirlər öz əksini tapmışdır.

Göstəricinin “Firidun bəy Köçərlinin həyat və fəaliyyətinin əsas tarixləri” adlanan növbəti bölmədə ədibin həyat və fəaliyyətini əks etdirən tarixi göstəricilər xronoloji ardıcılıqla verilmişdir.

Göstəricinin birinci hissəsi Firidun bəy Köçərlinin müəllifi olduğu kitabları, tərcümələri və məqalələri tərtib etdiyi və öz söz yazdığı kitabların bibliografik təsvirini əks etdirir. Burada 16 adda kitab, 149 adda məqalə və 4 adda tərcümə, 4 adda tərtib etdiyi və öz söz yazdığı kitablar haqqında bibliografik məlumat əldə etmək mümkündür.

Göstəricinin ikinci hissəsi ədib haqqında görkəmli alim və yazıçıların hazırladığı 9 adda kitabın, 141 adda məqalənin, 197 adda məcmuələrdə və dövrü mətbuatda dərc olunan məqalənin, Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyi münasibətilə yazılmış 69 adda məqalənin, həmçinin Firidun bəy Köçərli irsinə əks etdirən 12 dissertasiya və avtoreferatın bibliografik təsvirini əks etdirir.

Göstəriciyə eyni zamanda Firidun bəy Köçərlinin müəllifi olduğu rus dilində 2 adda kitabın, 68 adda məqalənin, həmçinin, haqqında yazılmış 15 adda məqalənin, ədibin 100 illiyi ilə bağlı 26 adda məqalənin və 9 adda dissertasiya və avtoreferatın bibliografik təsviri daxil edilmişdir.

Göstəricinin “Əlavələr” adlı bölmədə Firidun bəy Köçərliyə həsr olunmuş və Abbas Səhhat tərəfindən 1911-ci ildə, Abdulla Şaiq tərəfindən 1908-1914-cü illərdə, Baçana Nikoloz Razikaşvili tərəfindən 1885-ci ildə yazılmış şeirlərinin tammətini verilmişdir. (8, s.152-157)

Bibliografik göstəricidən istifadəni asanlaşdırmaq məqsədilə göstəriciyə “Köməkçi göstəricilər” adlı köməkçi aparat tərtib edilmişdir. Köməkçi göstəricilər “Əsərlərinin əlifba göstəricisi” və “Müəlliflərin əlifba göstəricisi” Azərbaycan və rus dilində olmaqla iki qrupa ayrılır. (8, s.158-174)

Göstərici “Mündəricat” adlanan bölmə ilə yekunlaşır.

Böyük alim, xalqın elm və təhsili yolunda bütün varlığı ilə yorulmadan mübarizə aparmış Firidun bəy Köçərlinin irsi o qədər zəngindir ki, bitib-tükənən deyil. Ona görə də, Firidun bəy Köçərli zəngin irsinin bibliografik informasiya təminatını həyata keçirən bibliografik vəsaitlər zamanın tələblərinə uyğun olaraq daim təkmilləşməyə məruz qalır. Bu o deməkdir ki, ədibin irsinə müxtəlif aspektlərdən açan bibliografik vəsaitlərin hazırlanması artıq önəmli məsələlərdən birinə çevrilmişdir.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın bibliografiyası:

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” 20 aprel 2007-ci il tarixli sərəncamı
2. Azərbaycan kitabı: Bibliografiya. 3 cildə: C. 1. B., 1963, 220s.
3. Azərbaycan kitabı: Bibliografiya (1920 - 1940) 3 cildə. C. 2. Kit. 1. B.; Yazıcı, 1982, 752 s.
4. Azərbaycan folklorunun vurğunu Firidun bəy Köçərli: metodik vəsait. Bakı: F. Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2018, 69 s.
5. Əliyev Z. Müasir bibliografik fəaliyyətin təşkili, inkişafı və tətbiqi məsələləri// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: jurnal, Bakı, 2009, N.1, s.91-98
6. Əliyev Z. Bibliografik vəsaitlər sənəd axını və kütləsini inteqral şəkildə əks etdirən bibliografik informasiya mənbələridir//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: jurnal, Bakı, 2005, N.2, s.97-110
7. Əliyev Z. Ümumi bibliografişünaslıq. Bakı, BUN, 2001, 145 s.
8. Firidun bəy Köçərli: bibliografiya /tərt. N.Tahirova, L.Qafarova; ixt. red. və burax. məsul Ş.Qəmbərova; red. G.Səfəraliyeva; Firidun bəy Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası. Bakı, 2014, 176 s.
9. İlk folklor antologiyasının banisi (metodik məktub). Bakı, 2013, 42 s.
10. İsmayılova S. Uşaq və gənclər üçün ədəbiyyatın bibliografiyası. Bakı, 2015s.
11. Qüdrətli ədəbiyyatşünas: F.Köçərli-150 (metodik vəsait).Sumqayıt, 2013, 20 s.
12. Sadıqova S. Azərbaycan kitabına həsr olunmuş bibliografik informasiya mənbələri//Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: jurnal., Bakı, 2009, N.1, s. 126

Açar sözlər: F.Köçərli irsi, bibliografik informasiya, sənəd kommunikasiyaları sistemi, bibliografik göstərici

Modern condition of the bibliographic information providing of F.Kocharli's heritage

Summary

The article analyzes current state of bibliographic information provision of F.Kocharli's heritage. Research article also contains bibliographic resources reflected the legacy of the writer

Key words: *F.Kocharli's heritage, bibliographic information, document communications system, bibliographic index*

Современная состояниия предоставление библиографической информации наследия Ф.Б. Кочарли Резюме

В статье анализируется текущее состояние предоставления библиографической информации наследия Ф.Кочарли. Исследования библиографический ресурс о наследии писателя.

Ключевые слова: *наследие Ф.Кочарли, библиографическая информация, система документооборота, библиографический указатель*

Rəyçi: dos.S.Abbasova